

ТЕРОРИЗМ ЯК ВИД КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

О. В. Рогова

В представленной работе предложено рассмотрение проблемы использования коммуникативных технологий террористами и предпринята попытка анализа психологического влияния масс-медиа на общественность.

Ключевые слова: коммуникативные технологии, психологическое влияние, терроризм, масс-медиа

У представленній роботі запропоновано розгляд проблеми застосування комунікативних технологій з боку терористів та зроблено спробу аналізу психологічного впливу мас-медіа на громадськість.

Ключові слова: комунікативні технології, психологічний вплив, тероризм, мас-медіа

In this work we represent the review of a problem of using the terrorists information technologies and attempt to analyse the psychological influence of mass media on society

Key words: information technologies, psychological influence, mass media

Вже не викликає сумнівів той факт, що тероризм є одним з найнебезпечніших явищ сучасності: терористичні акти все частіше приносять масові людські жертви, спричиняють руйнування матеріальних і духовних цінностей, сіють ворожнечу між державами, провокують війни.

Сьогодні тероризм становить глобальний виклик усьому світовому суспільству. **Актуальність** досліджуваного феномена визначається не тільки часовими рамками та масштабами (ми є свідками терористичних актів, що відбуваються буквально у всіх регіонах земної кулі), але й необхідністю дати науково обґрунтований аналіз тероризму як невід’ємної складової нашого існування.

Хоча тероризм став об’єктом наукового дослідження ще у II половині ХХ сторіччя і йому присвячена значна кількість літератури, багато теоретичних труднощів до цього часу ще не вирішено. Причини цього – складність, багатоплановість феномена, його швидка еволюція в часі і просторі, політичні упередження тощо. Акцент робиться на політичному, кримінально-правовому аспектах явища, поза увагою залишаються такі важливі, з нашої точки зору, проблеми, як механізми, методи впливу терористів на громадськість для досягнення політичних цілей, також потребують уточнення медійні, інформаційні складові тероризму.

Мета. У даному матеріалі робиться спроба аналізу тероризму як виду інформаційних, комунікативних технологій, одного зі способів ведення інформаційної війни.

Тероризм в якості особливої форми насильства, на наш погляд, визначається як стратегія досягнення політичних цілей за допомогою використання нелегітимного насильства, а також примушення державних органів і фізичних осіб до здійснення дій, що порушують стабільність і конституційний порядок у суспільстві. Тут необхідно акцентувати увагу не тільки на застосуванні насильства, але й на створенні атмосфери страху, з метою реклами руйнівних наслідків терористичних актів (публічні оголошення про причетність до зробленого теракту, залучення представників ЗМІ для висвітлення вимог і дій терористів тощо).

Таким чином, важливим фактором природи тероризму є те, що теракт передбачає емоційний вплив на суспільну думку, породжує жах, панічний настрій, веде до втрати довіри до влади, що викликає політичну нестабільність. Як це досягається? За допомогою інструментарію мас-медіа, інформаційних технологій, які в повній мірі використовуються терористами.

ЗМІ найбільш ефективні для здійснення впливу на великі маси людей, це дає повід розглядати їх як частину стратегічного потенціалу тероризму. Результативність інформаційного впливу, що здійснюється за допомогою мас-медіа, пояснюється сильним психологічним ефектом причетності до подій, коли людина поринає в них “тут і зараз” (ефект CNN) [1, с. 62].

Необхідно підкреслити, що одна зі складових тероризму – залякування суспільства – змогла функціонувати в планетарному масштабі тільки завдяки розвитку засобів масової інформації і появі нових інформаційних технологій, здатних миттєво, у режимі реального часу, довести до людства всі жахи терористичного акта. Причому важлива не тільки констатація того чи іншого факту, але і детальні коментарі, демонстрація наслідків терористичних актів, унаслідок чого тиражується жах і культивується масовий синдром страху.

Можна стверджувати, що зміст сучасного тероризму – це досягнення неадекватного соціально-психологічного резонансу в суспільстві шляхом багаторазового посилення ЗМІ факту насильства чи погрози його здійснення [6, с. 132]. Без цього сучасний тероризм просто неможливий.

„Тероризм прямо залежить від інструментарію мас-медіа. Оскільки терорист становить незначну – з погляду обсягів держави – силу, єдиним шляхом протиборства для нього є включення в дію машини мас-медіа, – стверджує професор Г. Почепцов, – мас-медіа по суті є полем для реалізації задач терористів. Оскільки терористи не можуть безпосередньо розмістити інформацію про себе в мас-медійному просторі, вони й зайняті створенням подій такого типу, від висвітлення яких не можуть відмовитись редактори ЗМІ” [4, с. 10].

Будь-які медіа вже в силу своєї природи є мимовільним союзником терористів [3], оскільки, як вже відзначалося вище, в основі сучасного тероризму лежить технологія впливу на ЗМІ, а через ЗМІ – на суспільство.

Терористи створюють події, про які неможливо не писати і про які не можна мовчати: викрадення прем'єр-міністра Альдо Моро, вибух ВТЦ у Нью-Йорку, масове захоплення заручників у Москві тощо.

ЗМІ організують трансляцію події, бажано в прямому ефірі, займаються збором подробиць, думок, чекають новин. Таким чином, терористи стають для ЗМІ постачальниками інформації, навіть якщо вони не дають інтерв'ю, оскільки саме від їхніх дій залежить подальший розвиток сюжету і терористи роблять усе можливе, щоб максимально привернути увагу медіа.

Чого прагнуть терористи, окрім нагнітання атмосфери страху та істерії, використовуючи апарат мас-медіа?

Ми можемо відокремити, по-перше, рекламування терористичних організацій, тобто терористи намагаються “засвітитись”, стати помітними та відомими. Це можливо завдяки медіа, в першу чергу телебачення, адже ефект від “блакитного екрану” вищий, ніж від газет: читати – це не те, що бачити. Терористи є своєрідними “н'юзмейкерами”, постачальниками свіжих, “гарячих” новин [5, с. 18], і найчастіше журналісти самі полюють за ними, щоб першими отримати інформацію, влаштовуючи справжні прес-конференції з виконавцями терористичних актів. А коли є попит на “виставу”, існує і пропозиція.

В результаті – уряд змушують вступати в переговори врозріз з державними інтересами.

Крім того, терористи використовують мас-медіа, з метою пропаганди своєї діяльності, повідомляючи на весь світ свої вимоги та рекрутуючи нових членів [5, с. 18].

Об'єктом терористичного акту найчастіше виступають конкретні символи, тобто тероризм – це насильство, спрямоване проти символів. Прикладом може бути атака на Всесвітній торговий центр у Нью-Йорку і Пентагон, які символізують американську уразливість. На психологічному рівні атакується масова свідомість, як результат – психологічний шок, що виникає від усвідомлення того, що кожен може стати жертвою незалежно від соціального статусу.

Таким чином, можна стверджувати, що будь-який терористичний акт не обходиться без певної режисури і видовищного сценарію, на який так ласі засоби масової інформації, і необхідно прикладати максимум зусиль, щоб не йти на поводу в терористів.

Проаналізувавши небезпеку самостійної позиції засобів масової інформації і вільного висвітлення терористичних актів, ми виділяємо такі варіанти негативного впливу ЗМІ:

- Можливий вплив інтерв'ю з терористами на проведення переговорів;
- Небезпека свого роду звеличування злочинців і їхніх дій;
- Постійне розсекречення розміщення, чисельності, оснащення поліції, правоохоронних органів, що намагаються вирішити інцидент;
- Посилення безладу і можливе наслідування терористам;
- Створення нервової обстановки і загрози життю заручників під час переговорів (через розкриття тактичної інформації);
- Посилення занепокоєння громадськості, що починає робити натиск на владу, з метою досягнення якнайшвидшого вирішення конфлікту, незважаючи на інтереси правосуддя тощо.

Виходячи з вищевикладеного матеріалу, можна зробити висновок, що проблема висвітлення тероризму в засобах масової інформації вимагає детального розгляду на державному і міжнародному рівні.

Певні кроки вже робляться, до даної проблеми зверталася, насамперед, ООН.

Так, у спеціальній резолюції „Терористична злочинна діяльність” від 7 вересня 1990 року VIII Конгрес ООН по упередженню злочинності і поведженню з правопорушниками державам пропонувалося розглянути питання про вироблення принципів для засобів масової інформації „з метою недопущення створення сенсацій та виправдання терористичного насильства, поширення стратегічної інформації про потенційні цілі і поширення тактичної інформації в той період, коли продовжуються терористичні акти, оскільки це може поставити під загрозу життя безневинного цивільного населення і співробітників правоохоронних органів чи перешкодити прийняттю ефективних правоохоронних мір з метою запобігання таких актів чи боротьби з ними й арешту правопорушників” [7, с. 177].

Також підкреслювалося, що при бажанні засоби масової інформації „можуть формувати культурні рамки, що сприяли б запобіганню росту злочинності [7, с. 177].

У травні 2002 року у Манілі (Філіппіни) відбулася конференція ЮНЕСКО „Тероризм і засоби масової інформації”, на якій була прийнята резолюція, що містить заклик до медійних асоціацій вжити заходів по розширенню здатності ЗМІ професійно повідомляти про тероризм і сприяти толерантності, у тому числі через забезпечення можливостей для обговорення етичних проблем, що стосується висвітлення тероризму.

Слід зазначити, що в цілому ряді держав – Австрії, Бельгії, Канаді, США і інших – були прийняті загальні принципи підтримки засобами масової інформації суспільно-моральних норм, а на міжнародному семінарі „Засоби масової інформації в посттоталітарних суспільствах”, який проходив у Москві в 1997 р., розглядалася ідея створення кодексу професійної честі журналіста. Медіа повинні бути особливо обережні в подачі матеріалу про терористичний акт і контртерористичні операції.

Висновки. На наш погляд, треба встановити контроль на державному рівні за виконанням вимог по висвітленню подій, які мають значний вплив на громадськість. Щоб офіційна влада при будь-яких обставинах могла керувати ситуацією, вона повинна змусити ЗМІ фільтрувати важливу в державних інтересах інформацію. Крім цього, необхідно розробити контртерористичні інформаційні механізми, вжити грамотні професійно-правові коментарі, що розкривають злочинну природу терористичних актів, вести “круглі столи” з експертами – тобто намагатись позбавити терористів такого міцного засобу маніпуляції громадськістю, як мас-медіа, та припинити використання будь-яких інформаційних технологій на користь терористів.

Література:

1. Информационные вызовы национальной и международной безопасности // И.Ю. Алексеева и др. Под общ. ред. А.В. Федорова, В.Н. Цыгичко. – М.: ПИР-Центр, 2001. – 328 с.
2. Інформаційна протидія тероризму. – Луганськ: Копіцентр, 2002. – 76 с.
3. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. – 832 с.
4. Почепцов Г. Терроризм как информационная технология особого типа // Киевский телеграф. 24.09.2001. – С. 10-11.
5. Слисаренко И. Террор как средство политической коммуникации // Персонал. – 2001. – №4 – С. 17-19.
6. Требін М. Тероризм: спроба проникнення в сутність // Людина і політика. – 2002. – №4. – С. 121-136.
7. Хлобустов О.М. Средства массовой информации и борьба с терроризмом // Современный терроризм: состояние и перспективы / Под ред. Е.И. Степанова. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – С. 176-180.